

GÖLLER BÖLGESİNDE YETİŞTİRİLEN BAZI YÖRESEL ÜZÜM ÇEŞİTLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Seçkin GARGIN¹, Burçak İŞÇİ²

¹ Seçkin GARGIN, Ziraat Y. Müh., secking32@hotmail.com, Eğirdir Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü

² Burçak İŞÇİ, Dr., burcak.isci@ege.edu.tr, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü

ÖZET

Göller Bölgesi bağcılık ve meyvecilik yönünden geniş potansiyele sahiptir. Elma, kiraz, armut, erik, şeftali ve benzeri türler yetiştirilmekte ve bağcılık ise başlı başına bölgede geçim kaynağı olan alt tarım dalı olarak yapılmaktadır. Sarıgöl ilçesi Göller Bölgesine Isparta ve Burdur illerine çok yakın mesafede ve ticari ilişkiler içindedir. Isparta ve Burdur illerinde özelleşmiş olarak bağcılığın yapıldığı üzüm üretim alanları mevcuttur. Üzüm üretimi için yeterli ve elverişli ekoloji ve toprak koşullarına sahiptir.

Bölgede yeni popüler üzüm çeşitlerinin yanı sıra, yöresel çeşit olarak nitelendirecek çeşitler sadece bölgede en kaliteli olarak üretilen ve ekonomik değere sahiptirler. Yöresel çeşitlerden Pembe Gemre, Siyah Gemre, Ak Gemre, Senirkent Dimridi, Burdur Dimridi, Senirkent Dimridi, Ak Dimrid, Marzıvat, Kuş Yüreği, Devegözü, Tilki Kuyruğu, Razakı, Büzgülü, Antep Büzgülü ve Şam Büzgülü çeşitleriyle kurulu tesislere rastlanmaktadır. Bu çalışmada yöresel çeşitlerin özellikleri, karakteristikleri resimleri ile birlikte tanımlanmıştır.

Anahtar kelimeler: *Bağcılık, Göller Bölgesi, Yöresel Üzüm Çeşitleri, Isparta, Burdur*

CHARACTERISTICS OF SOME LOCAL GRAPE VARIETIES IN LAKES REGION

Seçkin GARGIN¹, Burçak İŞÇİ²

¹ Seçkin GARGIN, Ziraat Y. Müh., secking32@hotmail.com, Eğirdir Horticultural Research Institute,

² Burçak İŞÇİ, Dr., burcak.isci@ege.edu.tr, Ege University Agriculture Faculty Horticultural Department

ABSTRACT

Lakes region is an important region for grape and fruit cultivation and production. Apple, Sweetcheery, Pear, Plum, Peach, fruit species are cultivated and viticulture has an economical value, it is done commercialy in the region. Sarıgöl town is closer Lakes region and Isparta, Burdur cities. Sarıgöl has commercial trade with Lakes Region. Isparta and Burdur have specific vineyard areas and suitable ecological and soil conditions for grape production.

Local grape varieties are commercialy in the region. These varieties have an economical value and can be produced with the best quality in the region. Local grape varieties Pembe Gemre, Siyah Gemre, Ak Gemre, Senirkent Dimridi, Burdur Dimridi, Senirkent Dimridi, Ak Dimrid, Marzıvat, Kuş Yüreği, Devegözü, Tilki Kuyruğu, Razakı, Büzgülü, Antep Büzgülü and Şam Büzgülü are cultivated in the vineyards. In this study research local grape varieties characteristics were evaluated with their pictures.

Key words: *Viticulture, Lakes Region, Local Grape Varieties, Isparta, Burdur*

1. Giriş

Geniş kullanım alanı, iklim ve toprak istekleri yönünden çok seçici olmaması, çok yıllık olması ve kolay çoğalma yöntemleri nedeniyle dünyadaki en yaygın kültür bitkilerinden birisi asmadır. Bitkinin coğrafi yayılış alanı çok geniştir. Kuzey yarımkürede Türkiye'nin içinde bulunduğu 35⁰ ile 50-52⁰ kuzey paralelleri arasında bağ tarım alanlarına sıkça rastlanır (Doğanay, 1992).

Bağcılık için bildirilen en elverişli iklim kuşağı üzerinde yer alan ülkemiz; çok zengin bir asma gen potansiyeline sahiptir (Kısmalı, 1980). Dünyada üzüm çeşit ve tip sayısı yaklaşık 14.000 olarak kabul edilmektedir. Eski ve köklü bağcılık kültürüne sahip olan ülkemiz, dünyanın bağcılık için en elverişli iklim kuşağı üzerinde bulunmaktadır. Bağcılığımız, ülkemiz toprakları üzerinde, çok geniş bir çeşit ve tip zenginliğine, dolayısıyla çok güçlü bir asma gen potansiyeline sahiptir (Alleweldt ve Possingham, 1988.; Alleweldt ve ark.,1991). Ülkemizde kültür asmasının (*Vitis vinifera L.*) yetiştiriciliği M.Ö. 6000–5000 yıllarından beri yapılmaktadır. Tarihin her devrinde birçok medeniyete beşiklik yapan Anadolu'da bağcılık, halkın beslenmesinde ve toplumsal yaşamında önemli bir yer almıştır (Doğer, 2004).

Önemli bağcılık ülkelerinden biri olan Türkiye, dünyada alan bakımından 540.000 ha ile 4. üretim bakımından ise 3.923.000 ton yaş üzüm ile 6. sıradadır (Anonim, 2007). Bağcılık için optimum iklim koşullarına sahip olan Türkiye, dünyada özellikle sofralık ve kurutmalık üzüm yetiştiriciliğinde çok önemli bir paya sahiptir.

Üzümün, Türkiye coğrafyasının yaklaşık 4/5'inde yetiştiriliyor olması, asmanın adaptasyon kabiliyetinin ne denli yüksek olduğunu ispatlamaktadır. Ülkemizde göze çarpan üzüm çeşit zenginliği, erkenci bölgede, erkenci çeşit ile geççi bölgede geççi çeşidin hasadı arasında, 4–5 aylık bir süre olması avantajını beraberinde getirmektedir (Samancı ve Uslu, 1997).

Bağ tesisinde en önemli aşamalardan birisini anaç ve çeşit seçimi oluşturmaktadır. Kaliteli üzüm üretiminin yapılabilir şartlarının mevcut olduğu coğrafi sınırların ve bu şartlarda yetiştirilmesi uygun olabilecek çeşitlerin belirlenmesi son derece önemlidir. Bu nedenle üzüm çeşidi ile çevre koşulları (iklim, toprak) arasındaki ilişkileri araştırarak, belirleyici parametrelerin değerlerini saptayıp, belli bir alan üzerinde uyumlu olabilecek çeşitlerin tespiti yöntemi, dünyanın birçok ülkesinde uygulama alanı bulmuştur. Bağın uzun ömürlü ve ekonomik bir yatırım olması buna bağlıdır. Başlangıçta anaç ve çeşit, ne kadar isabetli ve uygun seçilirse başarı oranı da o kadar fazla olur (Uzun, 1996).

Göller bölgesi; Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgeleri arasında yer alan bir geçit bölgesidir. Geçit bölgesi olduğu için farklı ekolojileri bir arada görmek mümkündür ve bu özelliği ile ülkemizde birçok tarım ürününün yetişebildiği nadir yörelerden birisini oluşturmaktadır. Ayrıca, coğrafi konumu nedeniyle farklı iklim ve toprak koşullarına sahip olmakla beraber büyük şehirlere ve turizm bölgelerine kısa sürede ulaşılabilir.

Isparta ili Akdeniz bölgesinin Antalya bölümünde ve Göller yöresinde Burdur, Afyonkarahisar, Konya, Antalya, Beyşehir ve Burdur gölleri arasında yer alan ve ekonomisi tarıma dayalı; başlıca tarım ürünleri arasında da üzümün yer aldığı bir ildir. Isparta ilini karakterize eden zirai faaliyetler içinde meyvecilik başta gelmektedir. Elma, kiraz, kayısı, vişne ve üzüm yetiştiriciliği meyve ürünleri içinde önemli yere sahiptir. Isparta ili, Akdeniz Bölgesi'nin kuzeyinde yer alan Göller bölgesinde yer almaktadır. İl, 30⁰ 20' ve 31⁰ 33' doğu boylamları ile 37⁰ 18' ve 38⁰ 30' kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır. 8.933 km²'lik yüzölçümüne sahip olan Isparta ili, kuzey ve kuzeybatıdan Afyon ilinin Sultandağı, Çay,

I. ULUSAL SARIGÖL İLÇESİ VE DEĞERLERİ SEMPOZYUMU

17-19 ŞUBAT 2011 SARIGÖL

Şuhut, Dinar ve Dazkırı, batıdan ve güneybatıdan Burdur ilinin Merkez, Ağlasun ve Bucak, güneyden Antalya ilinin Serik ve Manavgat, doğu ve güneydoğudan ise Konya ilinin Akşehir, Doğanhisar ve Beyşehir ilçeleri ile çevrilmiştir. Rakımı ortalama 1050 metredir. Bölgede yer alan bağ alanlarında öncelikle goble benzeri terbiye şekillerinin uygulanması, bağların birden fazla çeşitle tesis edilmesi ve kullanılan çeşitlerin de çoğunun yöresel çeşitlerden oluşturması dikkati çeken en önemli özelliğidir. Bölge bağcılığının sorunları arasında çeşitlerin budama isteğine uygun olmayan, bozuk dikim şekilleri ve dikim aralıkları ile oluşturulması gelir. Bölge bağcılığı için en uygun üzüm çeşitleri ve anaçların seçimi ile modern yetiştirme tekniklerinin benimsetilmesi ve uygulanması bölge bağcılığın daha iyi bir konuma gelmesi bakımından önem taşımaktadır. Anaç ve çeşit seçiminde, yörenin iklim ve toprak şartlarının öncelikli olarak göz önünde tutularak yapılması gerekmektedir (Ecevit ve Göktürk-Baydar, 1998).

Burdur ili Güneybatı Anadolu'da Göller Bölgesindedir. İl toprakları, 36-53 ve 37-50 kuzey enlemleri ile 29-24 ve 30-53 doğu boylamları arasında yer alır. İlin yüzölçümü 6883 m² dir. İlimizi, doğu ve güneyinden Antalya, batısından Denizli, güneybatısından Muğla, kuzeyinden Afyon, kuzeydoğudan ise Isparta çevirmiştir. İl arazisinin %2.7'si yayla, %19'u ovalardan oluşmakta, %60.6'sı dağlık, %17.6'sı ise engebeli arazidir. Topraklar genel olarak killi ve kireçli bir yapıya sahiptir. İlin genel yüksekliği (ortalama) 1000 metredir. İlimiz güneyden Batı Torosların uzantıları üzerindeki Boncuk Dağları, Elmalı Dağı ve Katrancık Dağı, doğudan yine Batı Torosların uzantısı olan Kuyucak ve Dedegöl Dağı, kuzeyden Burdur Gölü ve Karakuş Dağ Sırası, batıdan ise Acıgöl ve Eşeler Dağları gibi doğal sınırlarla çevrilmiştir (Anonim 2009b).

Burdur'da bağcılık yöresel olarak gelişmiş durumdadır. Burdur'da en çok üretilen üzüm çeşitleri Burdur Dimrit'i, Razakıdır. Bunlar sofralık üzüm çeşitleridir. Burdur Dimrit'i ildeki üzüm üretiminin %60'ını oluşturur. Bağcılık geleneksel olarak alçak sistemdir ve goble terbiye sistemi uygulanmaktadır. Hacılar Köyünde yüksek sistem bağ tesisi demonstrasyon amacıyla yapılmıştır. Ancak bu sistem yaygınlaşmamıştır.

Göller yöresinde yöresel olarak en fazla yetiştirilen çeşitler Gemre, Razakı, Dimrit, Büzgülü çeşitleridir. Ekonomisinde tarıma önemli yere sahip Isparta ve Burdur illerinde bağcılıkta yoğun olarak yetiştirilen yöresel çeşitlerin özelliklerinin belirlenmesi çalışma amacıdır.

2. Materyal ve Yöntem

Bu araştırma Isparta ilinde üç, Burdur ilinde bir çiftçi bağında 2005 ile 2010 yılları arasında yürütülmüştür. Belirtilen yıllar içinde üzüm çeşitleri bağ bazında takip edilerek gözlemler yapılmıştır. Araştırmada yaşları 10- 30 arasında değişen Pembe Gemre, Siyah Gemre, Ak Gemre, Senirkent Dimridi, Burdur Dimridi, Ak Dimrid, Marzıvat, Kuş Yüreği, Devegözü, Tilki Kuyruğu, Razakı, Büzgülü, Antep Büzgülü, Şam Büzgülü üzüm çeşitleri değerlendirilmiştir. Her bir çeşit için her bağda 5 adet omca izlenmiştir. Üzüm çeşitlerinin değerlendirilme amacı, tane rengi, tane büyüklüğü, tane şekli, çekirdeklilik durumu, salkım büyüklüğü, salkım şekli, salkım sıklığı, gözlerin uyanma zamanı, çiçeklenme, ben düşme ve olgunlaşma zamanları, budama şekli ve yaygın yetiştirildiği alan verileri tespit edilmiştir.

3. Sonuç ve Tartışma

2005 ile 2010 yılları arasında belirtilen üzüm çeşitleri içerisinde sofralık-şıralık, sofralık-şıralık-şaraplık ve kurutmalık özellikleri bir arada bulunduran çeşitler tespit

I. ULUSAL SARIGÖL İLÇESİ VE DEĞERLERİ SEMPOZYUMU
17-19 ŞUBAT 2011 SARIGÖL

edilmiştir. Bu yöresel üzüm çeşitlerinin incelenen özellikleri, karakteristikleri resimleri ile birlikte bu çalışma da tanımlanmıştır (Tablo 1, Tablo 2).

Tablo 1. Özellikleri saptanan üzüm çeşitlerine ait özellikler

Çeşit Adı	Burdur Dimridi	Senirkent Dimridi	Ak dimrid	Siyah Gemre	Ak gemre	Pembe Gemre	Tilki Kuyruğu
Değerlendirme Biçimi	Sofralık, şıralık	Sofralık, şıralık	Şıralık, sofralık	Sofralık	Şıralık-sofralık	Sofralık	Sofralık
Tane Rengi	Kırmızı-mor	Mor-siyah	Yeşil-sarı	Morumsu siyah	Yeşil-sarı	Pembemsi kırmızı	Sarı- yeşil
Tane Büyüklüğü	Orta (3.8 g)	Küçük (2.1 g)	Küçük (1.5 g)	Orta iri (7.8 g)	Orta (4.6 g)	Orta-iri (7.4 g)	Orta (4.7 g)
Tane Şekli	Yuvarlak	Oval	Yuvarlak	Yuvarlak	Hafif oval	Yuvarlak hafif eliptik	Silindirik
Çekirdek Durumu	Çekirdekli	Çekirdekli	Çekirdekli	Çekirdekli	Çekirdekli	Çekirdekli	Çekirdekli
Salkım Büyüklüğü	Orta (375 g)	Orta (229 g)	Orta (359 g)	İri (550 g)	İri (640 g)	İri (740 g)	İri-orta (488 g)
Salkım Şekli	Konik	Konik	Dallı konik	Kanatlı konik	Dallı konik	Kanatlı konik	Dallı konik
Salkım Sıklığı	Dolgun	Dolgun	Seyrek-dolgun	Seyrek-dolgun	Seyrek	Seyrek	Seyrek-dolgun
Gözlerin uyanması	Nisan'ın 1. ve 2.haftası	Nisan'ın 2 haftası	Nisan'ın 2 haftası	Nisan'ın 2. haftası	Nisan'ın 2. haftası	Nisan'ın son haftası	Nisan'ın 3 haftası
Çiçeklenme zamanı	Haziran 2. haftası	Haziran 2. haftası	Haziran 2. haftası	Haziran 2. haftası	Haziran 2. haftası	Haziran'ın 2. haftası	Haziran'ın 2. haftası
Ben düşme zamanı	Temmuz sonu	Temmuz sonu	Ağustos 1. haftası	Ağustos 2. haftası	Ağustos 2. 3. haftası	Ağustos 3. haftası	Ağustos 3. haftası
Olgunlaşma Zamanı	Ağustos sonu Eylül	Ağustos sonu Eylülbaş	Eylül 2. haftası	Eylül sonu	Eylül ortası	Eylül sonu	Ekim baş
Budama Şekli	Kısa	Kısa	Kısa	Kısa	Kısa	Kısa karışık	Kısa
Yaygın Yetiştirilen Alan	Burdur ve Isparta Merkez, Senirkent	Isparta Burdur Senirkent ilçesi	Burdur ve Isparta	Isparta	Isparta	Isparta	Isparta ve Burdur
Değerlendirme Biçimi	Sofralık	Sofralık	Sofralık	Şıralık- sofralık	Sofralık	Sofralık	Sofralık
Tane Rengi	Morumsu siyah	Mor-siyah	Mor siyah	Yeşil-sarı	Pembemsi-kırmızı	Pembe-kırmızı	Sarı
Tane Büyüklüğü	Orta-küçük (3.5 g)	Orta-iri (5.1 g)	Orta (4.2 g)	Orta (4.1 g)	Orta (3.8 g)	Orta (4.6 g)	Orta-iri (5.5 g)
Tane Şekli	Oval	Oval	Silindirik oval	Hafif oval	Hafif oval	Hafif-oval	Oval elips
Çekirdek Durumu	Çekirdekli	Çekirdekli	Çekirdekli	Çekirdekli	Çekirdekli	Çekirdekli	Çekirdekli
Salkım Büyüklüğü	İri (630 g)	İri (533 g)	İri (622 g)	Orta (315 g)	Orta (385 g)	Orta (368 g)	Orta-iri (580 g)
Salkım Şekli	Konik	Konik	Dallı- konik	Konik	Dallı	Dallı-konik	Kanatlı-konik
Salkım Sıklığı	Dolgun	Dolgun	Dolgun	Seyrek	Seyrek	Seyrek	Orta sıklıkta
Gözlerin uyanması	Nisan'ın 3. haftası	Nisan'ın 2. haftası	Nisan'ın 3. haftası	Nisan'ın 2. haftası	Nisan'ın 3. haftası	Nisan'ın 3. haftası	Nisan'ın 3. haftası
Çiçeklenme zamanı	Haziran'ın 2. haftası	Haziran'ın 2. haftası	Haziran'ın 2. haftası	Haziran'ın 2. haftası	Haziran'ın 2. haftası	Haziran'ın 2. haftası	Haziran'ın 2. haftası
Ben düşme zamanı	Ağustos 2. haftası	Ağustos 1. haftası	Ağustos 1. haftası	Ağustos 2. haftası	Ağustos son haftası	Ağustos 3. haftası	Ağustos son haftası
Olgunlaşma Zamanı	Eylül sonu Ekim baş	Eylül sonu	Eylül ortası	Eylül sonu	Eylül sonu	Eylül sonu	Eylül sonu Ekim baş
Budama Şekli	Kısa	Kısa	Kısa	Kısa	Karışık kısa	Karışık kısa	Kısa
Yaygın Yetiştirilen Alan	Isparta ve Burdur	Isparta ve Burdur	Isparta	Isparta ve Burdur	Isparta	Isparta	Isparta Burdur tüm bölgelerinde

I. ULUSAL SARIGÖL İLÇESİ VE DEĞERLERİ SEMPOZYUMU
17-19 ŞUBAT 2011 SARIGÖL

Tablo 2. Özellikleri saptanan üzüm çeşitlerine ait resimler

SENİRKENT DİMİRİDİ

BURDUR DİMİRİDİ

AK DİMİRİD

SİYAH GEMRE

I. ULUSAL SARIGÖL İLÇESİ VE DEĞERLERİ SEMPOZYUMU
17-19 ŞUBAT 2011 SARIGÖL

AK GEMRE

ANTEP BÜZGÜLÜ

PEMBE GEMRE

BÜZGÜLÜ

I. ULUSAL SARIGÖL İLÇESİ VE DEĞERLERİ SEMPOZYUMU
17-19 ŞUBAT 2011 SARIGÖL

ŞAM BÜZGÜLÜ

MARZIVAT

KUŞ YÜREĞİ

TILKI KUYRUĞU

DEVEGÖZÜ

RAZAKI

4. Kaynaklar

- Alleweldt, G. and J.V. Possingham, 1988.** Progress in Grapevine Breeding. Theor. Appl. Genet. 75: 669–673.
- Alleweldt, G. P.Spiegel-Roy and B.I.Reisch, 1991.** Resources of Temperate Fruits and Nut Crops. Grapes (Vitis). Acta Horticulturae. 290-VI: 291–320.
- Anonim, 2007.** www.fao.org.
- Anonim, 2009a.** www.isparta.gov.tr
- Anonim, 2009b.** www.burdur.gov.tr
- Doğanay, H.,1992.** Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 737, Erzurum.
- Doğer, E., 2004.** Antik Çağda Bağ ve Şarap. İletişim Yayınları: 25. 190 s.
- Ecevit, F. ve Göktürk Baydar, N., 1998.** Isparta İli Bağcılığının Bugünkü Durumu ve Ekolojik Özelliklerinin Bağcılık Yönünden İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma. 4. Bağcılık Sempozyumu Bildirileri:164-170. 20-23 Ekim 1998, Yalova.
- Kısmalı, İ., 1980.** Bağ Yetiştirme Tekniği I ve II. Ders Notları.
- Samancı, H., Uslu, İ., 1997.** *Bazı Anaçların İznik Ekolojisinde Müşküle Üzüm Çeşidinin Verim ve Kalitesine Etkileri.* Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Yayın no:97, Yalova, 22.
- Uzun, H. İ., 1996.** Fercal asma anacına aşılı bazı sofralık üzüm çeşitlerinin verim ve kalite özellikleri üzerine araştırmalar. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 9,40-60.